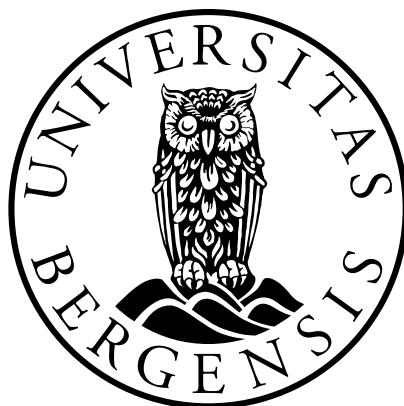

Barns rett til å bli hørt i saker om
omsorgsovertakelse etter barnevernloven
§ 4-12

Kandidatnummer: 113

Antall ord: 13 284

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

01.06.2016

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Kort om problemstillingen.....	4
1.2	Utgangspunktet.....	4
1.3	Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker	6
1.4	Avgrensninger og metode.....	7
2	Barns rett til å bli hørt ved omsorgsovertakelse	9
2.1	Innledning.....	9
2.2	Forholdet til de andre grunnleggende prinsippene i barnevernsretten	9
2.3	Den rettslige reguleringen av barnets rett til å bli hørt	11
2.3.1	Barnevernloven § 6-3	11
2.3.2	Barnekonvensjonen artikkel 12.....	13
2.3.3	Grunnloven § 104.....	14
2.4	Hvordan barn kan bli hørt.....	16
2.4.1	Barnets talsperson	16
2.4.2	Gjennom barnevernets saksforberedelse eller oppnevnte sakkyndige	17
2.4.3	Barnet er part i saken.....	18
2.4.4	Annet	19
2.5	Vektleggingen av barnets mening	20
2.5.1	Innledning.....	20
2.5.2	Barnets alder og modenhet	21
2.5.3	Barnets lojalitet	22
2.5.4	Er barnets uttalelser konsistente?	22
2.5.5	Barnets omsorgssituasjon.....	23
2.6	Konsekvenser av at barn ikke blir hørt – særlig om barnets rett til å bli hørt er absolutt	23
3	Gjennomgangen av avgjørelsene fra fylkesnemnda.....	27
3.1	Innledning.....	27
3.2	Hvorvidt barnet er blitt hørt og hvordan.....	28
3.2.1	Om barnet er blitt hørt.....	28
3.2.2	Hvordan barnet er blitt hørt.....	31

3.3	Hvordan bruker fylkesnemnda barnets mening?	33
3.3.1	Innledning.....	33
3.3.2	Barnets mening er klar	34
3.3.3	Barnets mening er uklar	37
3.4	Oppsummering	39
	Litteraturliste	41
	Kilder.....	42

1 Innledning

1.1 Kort om problemstillingen

Problemstillingen for denne oppgaven er barns rett til å bli hørt i saker om omsorgsovertakelse etter barnevernloven¹ (bvl.) § 4-12. Jeg søker å besvare denne problemstillingen ved å først gå gjennom hva som ligger i barns rett til å bli hørt på et overordnet plan. For å vurdere hvorvidt praksis er i tråd med gjeldende rett om barns rett til å bli hørt, skal jeg videre gjennomgå og analysere avgjørelser om omsorgsovertakelse fra fylkesnemnda. Her vil jeg undersøke hvorvidt barn har blitt hørt i avgjørelsene. Der hvor barnet har blitt hørt vil jeg også se på hvordan fylkesnemnda bruker og vektlegger barnets meninger.

1.2 Utgangspunktet

Det er i Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 14 uttalt at:

«Barnevern er til for barn, og barn er selv meningsberettiget om sin egen situasjon. I lovens forstand er de selvstendige individer som har krav på vern. «Å se med barns øyne» er en hovedutfordring. De kjenner best sin egen livssituasjon. Barn må være i fokus for barneverntjenestens arbeid, og de ansatte må ha løpende kontakt og dialog med barna.»

Uttalelsen fra forarbeidene belyser en av de viktigste sidene av hva barnevernet skal gjøre. Barnevernet er til for barn, og barna selv har rett til å uttale seg om sin egen situasjon. Barnas mening må deretter respekteres og være i fokus. Dette gjelder både i barneverntjenestens arbeid og når fylkesnemnda skal vurdere og avgjøre i saker etter barnevernloven.

Barn utgjør en sårbar gruppe i samfunnet. Dette er en følge av at barn er mindreårige og avhengige av voksne for å sikre sin rettsstilling. I løpet av 2014 var det totalt 53 088 barn i Norge som fikk tiltak fra barnevernstjenesten.² Av disse fikk 43 477 barn hjelpetiltak og 9 611 fikk omsorgstiltak. Antall barn med omsorgstiltak har økt med 533 siden 2013, mens antall barn med hjelpetiltak har blitt redusert med 595 siden 2013.³

¹ Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100.

² Statistisk sentralbyrå sine nettsider: <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng>, av 28. januar 2016

³ l.c.

Temaet for denne oppgaven er som nevnt barns rett til å bli hørt i saker om omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12. Barns rett til å bli hørt er ett av fire grunnleggende prinsipp som skal legges vekt på i saker etter barnevernloven. Prinsippene kalles for grunnleggende fordi de legger føringer for barneverntjenesten og de avgjørelser som fattes etter barnevernloven. Prinsippene gir uttrykk for verdier som i en barnevernssak både kan trekke i samme retning, men de kan også komme i konflikt med hverandre, slik at det må foretas avveininger.⁴ Prinsippet om barns rett til å bli hørt er blant annet nedfelt i Grunnloven § 104, bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen art. 12. De tre andre grunnleggende prinsipp i barnevernretten er prinsippet om barnets beste, mildeste inngreps prinsipp og det biologiske prinsipp. Jeg skal presentere disse i oppgavens kapittel 2 der jeg vil knytte de opp mot prinsippet om barns rett til å bli hørt for å se hvordan prinsippene forholder seg til hverandre.

Historisk sett har Norge vært et foregangsland innenfor barnevernsretten. Allerede i 1896 kom den såkalte Vergerådsloven, som den gang var verdens første barnevernslov. Loven ble drevet frem gjennom et interessefellesskap mellom kriminalistene – juristene og fengselsfolk – og skolefolkene.⁵ Kriminalistene ville ha barna ut av fengslene, skolefolkene ville ha de vanskeligste barna ut av skolene. Vergerådsloven besto i over 50 år før den ble avløst av barnevernloven 17. juli 1953 nr. 14 (1953-loven). Denne loven kom etter andre verdenskrig hvor det skjedde en økonomisk vekst og ny rettslig tenkning vokste frem i Norge. Formålet bak 1953-loven var å skape et mer enhetlig barnevern og en enhetlig praksis.⁶ Med denne loven kom psykologene på banen og hjalp til med å sette fokus på andre måter å løse problemer på. Behandling og forebyggende arbeid ble i større grad prioritert. Imidlertid hadde også 1953-loven sine svakheter. Rettsikkerheten ble for dårlig og barnevernet ble kritisert for å komme inn for sent. Dermed, i 1992, ble 1953-loven erstattet av nåværende barnevernlov 17. juli 1992 nr. 100. Den nye loven hadde som siktemål å hovedsakelig sikre på en bedre måte at barn som levde under skadelige forhold, fikk den nødvendige hjelp og omsorg i tide.⁷

I norsk rett er det foreldrene som har hovedansvaret for å forsørge barna sine. Dette følger generelt av barneloven⁸ (bl.) § 30 som sier at «[b]arnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret». I tillegg har foreldre og barn en rett til familieliv etter EMK art. 8,

⁴ NOU 2009: 8 pkt. 4.2.5.

⁵ Trude Haugli, «Barnerett – utviklingstrekk og utfordringer», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, nr. 1/2 2010 s. 5-24 (s. 16).

⁶ Ot.prp. nr. 56 (1952) s. 2

⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 14

⁸ Lov om barn og foreldre 08. april 1981 nr. 7.

samt at barna har en rett til å få omsorg fra sine foreldre etter blant annet barnekonvensjonen art. 7. Det er altså grunnleggende rettigheter som ligger til grunn og det følger da av legalitetsprinsippet at inngrep og tiltak overfor barn og foreldre må ha hjemmel i formell lov.

Barnevernloven gir barneverntjenesten hjemmel for å gripe inn der det foreligger tegn til at barn ikke får den omsorg og oppvekst som de har krav på. I barnevernloven er § 4-12 hovedbestemmelsen med nærmere vilkår for når det kan fattes vedtak om omsorgsovertakelse. I saker etter barnevernloven følger det videre av bvl. § 6-3 at barn har rett til å bli hørt i saker som angår dem. Barnets mening vil være ett av flere momenter i vurderingen når det skal avgjøres hvorvidt barnevernet skal overta omsorgen for et barn etter bvl. § 4-12.

1.3 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker

Vedtak om omsorgsovertakelse skal treffes av fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, jf. bvl. § 4-12 siste ledd. Når en omsorgsovertakelsessak er oppe for fylkesnemnda kan også barnet få oppnevnt talsperson etter bvl. § 7-9 og dermed ha mulighet til å påvirke sakens utfall. Jeg skal som nevnt i siste del av oppgaven gjennomgå avgjørelser fra fylkesnemnda. Derfor ønsker jeg å kort gå gjennom hvordan fylkesnemnda er bygd opp og formålet bak den.

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker ble etablert ved ikrafttredelsen av ny barnevernlov den 1. januar 1993. Det ble opprettet 12 fylkesnemnder som hver dekker ett til to fylker.

Fylkesnemndene er et statlig organ som er uavhengig av departementet og Regjeringen i behandlingen av enkeltsaker.⁹ Nemnden er det organet som i første instans treffer avgjørelser i alvorlige barvernssaker som reises av kommunene. Deres organisering og virksomhet er regulert i barnevernlovens kapittel 7. Hovedsakelig behandler fylkesnemndene saker om omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring, mv. Altså såkalte tvangsvedtak.

Fylkesnemndenes mål etter bvl. § 7-3 er at saksbehandlingen «skal være betryggende, rask og tillitsskapende ...».

⁹ NOU 2012: 5 pkt. 4.5.

Vedtak fra fylkesnemndene kan bare overprøves av domstolene. Fylkesnemndene er videre sammensatt av en eller flere nemndledere som er jurister, som forutsetter kvalifikasjon som dommer. Fylkesnemndene er altså domstollignende forvaltningsorgan.

1.4 Avgrensninger og metode

Jeg har valgt å gjennomgå avgjørelser fra fylkesnemnda for å se hvordan barn blir hørt i disse avgjørelsene og hvordan nemnda bruker barnets mening. Det er klart at et eventuelt resultat ut i fra denne gjennomgangen vil være begrenset, da avgjørelser fra fylkesnemnda ikke har like stor rettskildemessig vekt som avgjørelser fra Høyesterett. Avgrensningen til avgjørelser fra fylkesnemnda har jeg likevel valgt på grunn av den spesielle situasjonen de saker som kommer til Høyesterett er i. Det har ofte gått en del år og selv om overprøvingen gjelder avgjørelser om omsorgsovertakelse gjort i Fylkesnemnda, vil vurderingen som Høyesterett må ta i realiteten være en vurdering om tilbakeføring. I Rt. 1993 s. 671 på s. 673 uttales det at «prøvelsen må skje på grunnlag av situasjonen i dag, og atskiller seg reelt ikke fra en prøvelse av et krav om å få opphevet et gyldig omsorgsvedtak». På grunn av dette vil det derfor være vanskelig å finne rettspraksis fra Høyesterett «som gjelder den situasjonen fylkesnemnda vil være i når den vurderer omsorgsovertakelse før tiltaket er iverksatt».¹⁰

I tillegg er det ingen nyere dommer fra Høyesterett vedrørende overprøving av vedtak om omsorgsovertakelse. Den siste høyesterettsdommen om omsorgsovertakelse ble avsagt i 2006.¹¹ Det er mye som har skjedd siden 2006 når det gjelder prinsippet om barns rett til å bli hørt og for å vurdere gjeldende rett vil det derfor være mer relevant å ha hovedfokus på avgjørelser fra Fylkesnemnda.

Jeg har også valgt å kun se på avgjørelser fra fylkesnemnda som omhandler omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12. Denne avgrensningen har jeg valgt blant annet på grunn av at det ofte er andre hensyn som skal ivaretas ved en avgjørelse om omsorgsovertakelse enn i for eksempel en sak om tilbakeføring. Ved tilbakeføring er for eksempel barnet det gjelder ofte eldre enn barnet i en sak om omsorgsovertakelse. Prinsippet om barnets rett til å bli hørt kan dermed stille seg annerledes i en tilbakeføringssak enn i en sak om omsorgsovertakelse. Videre er det en kjent sak at man har begrenset med tid og ikke minst plass i en liten

¹⁰ Knut Lindboe, *Barnevernloven*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 57.

¹¹ Dette fant jeg etter søk på Lovdata sine sider.

masteroppgave som dette. Ved å kun konsentrere meg om saker som gjelder omsorgsovertakelse får jeg likevel belyst de viktigste problemstillingene rundt barnets rett til å bli hørt på den begrensede plassen jeg har til rådighet.

Jeg har videre også avgrenset oppgaven min til barn under 15 år. Grunnen til denne avgrensningen er på den ene siden aldersgrensen i bvl. § 6-3. Den ble endret fra 12 år til 7 år i 2003.¹² Barnekomiteen fraråder egentlig en aldersgrense og det er heller ingen aldersgrense i Barnekonvensjonen.¹³ Det kan dermed være interessant å se hvorvidt aldersgrensen utgjør en absolutt grense for når barn blir hørt ved gjennomgangen min av fylkesnemndas praksis. Når det gjelder avgrensningen oppad til 14 år er det på grunn av bvl. § 6-3 annet ledd som bestemmer at barn over 15 år som oftest skal tilkjennes partsrettigheter. Siden jeg skal ha hovedfokus på hvorvidt barnets rett til å bli hørt er tilstrekkelig ivaretatt i praksis velger jeg derfor ikke å se på saker som omhandler barn fra 15 år og oppover fordi når de er tilkjent partsrettigheter blir deres rett til å bli hørt tilstrekkelig ivaretatt.

Senere i oppgavens kapittel 3 vil jeg gå inn på de nærmere avgrensningene jeg har gjort ved utvelgelsen av de avgjørelsene fra Fylkesnemnda som jeg skal gjennomgå.

Jeg skal nå i oppgavens kapittel 2 ta for meg barns rett til å bli hørt, herunder hvordan prinsippet forholder seg til de andre grunnleggende prinsipper innen barnevernsretten, den rettslige regulering av prinsippet, hvordan barn kan bli hørt i fylkesnemnda samt hvilke momenter som brukes ved vurderingen av hvilken vekt barnets mening skal få. I oppgavens kapittel 3 vil jeg gå gjennom de utvalgte avgjørelsene fra fylkesnemnda.

¹² Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) pkt. 5.2.2.

¹³ FN's barnekomité's General Comment No. 12, 2009 (heretter CRC/C/GC/12) avsnitt 21.

2 Barns rett til å bli hørt ved omsorgsovertakelse

2.1 Innledning

Barn har en rett til å uttale seg og bli hørt i alle forhold som gjelder barnet. Barn har også en rett til å medvirke i beslutninger som angår dem. Denne retten gjelder både i forhold til forvaltningen, domstolene, skolen, institusjoner, barnehage og i familien.¹⁴ Jeg skal som nevnt fokusere på barns rett til å bli hørt i saker om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12. I norsk rett følger barns rett til å bli hørt og delta i beslutninger som gjelder dem i barnevernsretten av barnevernloven § 4-1 annet ledd og § 6-3. I tillegg har barn rett til å få oppnevnt talsperson i fylkesnemnda etter barnevernloven § 7-9. Det er viktig å påpeke at barnets rett til å uttale seg ikke er en plikt for barnet. Dersom barnet ikke ønsker å uttale seg må dette respekteres.

I dette kapittelet skal jeg gå nærmere inn på hvordan barns rett til å bli hørt forholder seg til de andre grunnleggende prinsippene i barnevernsretten. Deretter vil det være relevant å se på hvordan barns rett til å bli hørt er rettslig regulert. I norsk rett finner vi prinsippet uttalt i blant annet barnevernloven § 6-3. I tillegg er Norge bundet av Barnekonvensjonen, og barns rett til å bli hørt er her nedfelt i artikkel 12. Barns rett til å bli hørt er også nedfelt i Grunnloven § 104. Jeg skal gå nærmere inn på disse. Det finnes også ulike måter barn kan bli hørt på når en sak om omsorgsovertakelse er oppe i Fylkesnemnda, dette skal jeg gå inn på i punkt 2.4. Andre problemstillinger jeg vil se på i dette kapittelet er vektleggingen av barnets mening og hva konsekvensene vil være av at barnet ikke har blitt hørt, herunder hvorvidt barnets rett til å bli hørt er absolutt.

2.2 Forholdet til de andre grunnleggende prinsippene i barnevernsretten

Som nevnt er det fire grunnleggende prinsipper innen barnevernsretten. I tillegg til barnets rett til å bli hørt har vi prinsippet om barnets beste, mildeste inngreps-prinsipp og det biologiske

¹⁴ Elisabeth Gording Stang, «Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker», *Hefte for Kritisk Juss*, 2007 s. 36-56 (s. 36).

prinsipp. I dette punktet vil jeg kort presentere disse grunnleggende prinsippene i barnevernsretten for å særlig belyse hvordan de forholder seg til prinsippet om barnets rett til å bli hørt. Jeg ønsker å gå gjennom disse for sammenhengens skyld siden de andre grunnleggende prinsippene svært ofte vil spille en rolle ved blant annet vektleggingen av barnets mening. Dette skal jeg komme mer inn på når jeg skal se på hvilke momenter man ser på ved vektleggingen av barnets mening både i punkt 2.5 og senere i punkt 3.4.

Prinsippet om barnets beste innebærer at i alle vurderinger og beslutninger som gjøres av blant annet barnevernstjenesten og fylkesnemnda skal det legges avgjørende vekt på hva som er til det beste for barnet. I barnevernloven finner vi prinsippet nedfelt i § 4-1. Lovens intensjon er at det beste for barnet er å sikre barnet en stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen. Dette følger av ordlyden i bvl. § 4-1 første ledd siste punktum. Barnevernet må vurdere det enkelte barns behov og hva som er til barnets beste vil dermed variere i den enkelte sak.¹⁵ I en sak om omsorgsovertakelse må fylkesnemnda alltid foreta en avsluttende vurdering om det vil være til det beste for barnet at det flyttes ut fra sitt biologiske hjem, hvis da vilkårene i bvl. § 4-12 for øvrig foreligger. Kravet om en avsluttende vurdering av barnets beste ved en omsorgsovertakelse følger av § 4-12 annet ledd.

Når det gjelder hvordan barnets beste forholder seg til barnets rett til å bli hørt sies det at disse utfyller hverandre.¹⁶ For å avgjøre hva som er til barnets beste må barnet ha fått mulighet til å uttale seg om hva det synes er best selv. I FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 12 uttales det at prinsippet om barnets beste sier hva som skal være målet, mens prinsippet om barns rett til å bli hørt beskriver fremgangsmåten for å nå dette målet.¹⁷

Det tredje grunnleggende prinsipp innen barnevernsretten er det mildeste inngreps-prinsipp. Dette prinsippet innebærer blant annet at når fylkesnemnda skal vurdere om hvorvidt en omsorgsovertakelse er nødvendig, skal det alltid vurderes om mindre inngripende tiltak kan settes inn i stedet. Dette prinsippet kan også kalles et forholdsmessighetsprinsipp.

Ved en vurdering om mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig, kommer det også her inn en vurdering om hva som er til barnets beste. Siden barnets rett til å bli hørt utfyller prinsippet om barnets beste vil barnets rett til å bli hørt også være en vesentlig del av vurderingen om et

¹⁵ NOU 2009: 8 pkt. 4.3.1.

¹⁶ Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, Oslo 2012 s. 93.

¹⁷ CRC/C/GC/12 avsnitt 74.

mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig. Hva hvis for eksempel barnet har uttrykt at det ønsker en omsorgsovertakelse, men fylkesnemnda finner det best for barnet at det er tilstrekkelig å sette inn hjelpetiltak? Dersom det er tilfelle må nemnda etter min mening begrunne hvorfor barnets mening blir tilsidesatt. Her kommer vektleggingen av barnets mening inn og hvilke momenter som brukes. Kanskje barnet ikke har vært konsekvent i sine uttalelser, eller kanskje barnets alder tilsier at det ikke forstår konsekvensene av en omsorgsovertakelse?

Det fjerde grunnleggende prinsipp innen barnevernsretten er det biologiske prinsipp. Det biologiske prinsipp sies å være utgangspunktet i norsk barnevernrett.¹⁸ Det går ut på at det klare utgangspunktet er at barn skal vokse opp med sine biologiske foreldre. Det er sagt at prinsippet om barnets beste er styrende ved avgjørelser etter barnevernloven, men det biologiske prinsipp står også sterkt. Dette gjenspeiles i omtrent alle avgjørelsene jeg har gjennomgått ved at nemnda starter i sin vurdering med å påpeke at det foreligger et biologisk prinsipp som utgangspunkt ved avgjørelser etter barnevernloven.¹⁹ Barnets beste vil her brukes som et hensyn som tilsier at det biologiske prinsipp kan tilsidesettes. Når det gjelder det biologiske prinsipp og hvordan det forholder seg til barnets rett til å bli hørt kan dette prinsippet brukes som et moment i begge retninger slik at barnets mening kan både bli tilsidesatt eller tillagt vekt. For eksempel dersom barnet i en sak er 13 år og har et sterkt ønske om å bo hos sine foreldre kan det biologiske prinsipp brukes som et moment for å tillegge barnets mening vekt. Her vil også momenter som barnets alder og modenhet kunne brukes for å styrke valget om å tillegge barnets mening vekt.

Nå skal jeg gå over på å gjennomgå den rettslige reguleringen av barnets rett til å bli hørt.

2.3 Den rettslige reguleringen av barnets rett til å bli hørt

2.3.1 Barnevernloven § 6-3

I nasjonal rett er barnets rett til å bli hørt i barnevernssaker rettslig regulert i bvl. § 6-3.

Bestemmelsen finner vi i lovens kapittel om generelle saksbehandlingsregler. Barnets rett til å

¹⁸ Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 50.

¹⁹ Som eksempel se blant annet FNV-2012-296-AGD.

bli hørt gjelder altså i alle stadier av barneverntjenestens saksbehandling, også under fylkesnemndas behandling av saken. Videre må høringen av barnet ses på som en prosess og ikke som enkeltstående hendelse.²⁰

Ordlyden etter bvl. § 6-3 første ledd er som følger:

«Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.»

Barn som er part i en barnevernssak, har alltid rett til å uttale seg. Barn er som regel alltid part i sin egen sak når de er over 15 år, jf. bvl. § 6-3 annet ledd. Dermed vil prinsippet om barns rett til å bli hørt ha størst betydning for barn som ikke er part i saken,²¹ og det er også som jeg har nevnt i pkt. 1.4 en av grunnene til at jeg har valgt å avgrense oppgaven min til barn under 15 år.

Vilkåret for at barns rettigheter etter § 6-3 skal bli aktuell er at barnet er fylt syv år eller er i stand til å «danne seg egne synspunkter». Det er altså satt en aldersgrense for rettigheten, men denne aldersgrensen er supplert med en skjønnsmessig regel for barn som er yngre enn syv år. Retten til å bli hørt etter barnekonvensjonen art. 12 inneholder ingen nedre aldersgrense og Barnekomiteen fraråder nasjonal lovgivning å sette en nedre aldersgrense for når barnets rett til å bli hørt inntre.²² I FN's barnekomité sin generelle kommentar nr. 12 uttales det at grunnen til at det ikke er satt en nedre aldersgrense i konvensjonen, er fordi en aldersgrense vil begrense barnets rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører barnet.²³ I Norge var det først satt en aldersgrense i bvl. § 6-3 på 12 år. I 2003, i forbindelse med innarbeiding av Barnekonvensjonen i norsk lovgivning ble særlig aldersgrensen i barnevernloven diskutert. Aldersgrensen viste seg å være for høy, da det ble hevdet at den i realiteten fungerte som en absolutt grense for når barn ble hørt.²⁴ Aldersgrensen ble deretter endret til 7 år, slik som den er nå, men som nevnt med en skjønnsmessig regel for yngre barn. Det er likevel ikke i strid med konvensjonen å gjøre dette, når det suppleres med en skjønnsmessig regel for de yngre

²⁰ Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, Oslo 2012 s. 112

²¹ *ibid* s. 103.

²² CRC/C/GC/12 avsnitt 21.

²³ *l.c.*

²⁴ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) pkt. 5.2.2.

barna. Jeg skal senere i gjennomgangen min av fylkesnemndas avgjørelser blant annet se på hvorvidt aldersgrensen faktisk setter en grense for når barn blir gitt anledning til å uttale seg.

Etter bestemmelsen er uttaleretten videre knyttet til «avgjørelse i sak som berører ham eller henne». Retten er altså ikke knyttet til bestemte sakstyper. Det vil si at retten er den samme uavhengig av om det er snakk om avgjørelse om frivillige hjelpetiltak eller vedtak om omsorgsovertakelse.

Der fylkesnemnda har avgjørelsesmyndighet er det nemnda som har ansvaret for å påse at barnet har fått den informasjon og anledning til å uttale seg etter dets rettigheter etter § 6-3. Fylkesnemnda kan respektere barnets rett til å bli hørt gjennom en rekke verktøy. Barnet kan bli hørt under barneverntjenestens saksforberedelse, gjennom sakkyndiges samtaler med barnet, et barn som er part i saken kan bli hørt av nemnda som vitne, barnets advokat kan legge frem dets mening og nemnda kan oppnevne talsperson etter bvl. § 7-9. Jeg skal nedenfor i punkt 2.4 gå litt nærmere inn på de ulike verktøyene for hvordan barn kan bli hørt.

2.3.2 Barnekonvensjonen artikkel 12

I tillegg til barnevernloven § 6-3 er barns rett til å bli hørt nedfelt i Barnekonvensjonen artikkel 12. Barnekonvensjonen ble inkorporert som norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2 nr. 4,²⁵ med virkning fra 01. oktober 2003.²⁶

Barnekonvensjonen artikkel 12 har følgende ordlyd i oversatt versjon:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Artikkelens første ledd er noenlunde lik bvl. § 6-3 første ledd. Barnets synspunkter skal, som også etter bvl. § 6-3, tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

²⁵Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30.

²⁶Ot.prp. nr. 45 (2002-2003).

Den største forskjellen mellom barnekonvensjonen artikkel 12 og bvl. § 6-3 er som nevnt ovenfor i punkt 2.3.1 at det i konvensjonen ikke er satt en nedre aldersgrense. Denne forskjellen har jeg gjennomgått ovenfor. Det er videre enda en vesentlig forskjell mellom artikkel 12 og bvl. § 6-3. Første ledd i konvensjonen gjelder et videre spekter av saksforhold enn bvl. § 6-3 som gjelder kun for barneverntjenestens saksbehandling og når en barnevernssak er oppe til avgjørelse for Fylkesnemnda. Denne forskjellen gjenspeiles i ordlyden i artikkel 12, «alle forhold». Det er imidlertid en begrensning i at forholdet må «vedrøre» barnet. Det vil si at saken som barnet skal gis rett til å uttale seg om må berøre ham eller henne. Når en sak om omsorgsovertakelse er oppe for Fylkesnemnda er det imidlertid klart at dette i stor grad gjelder forhold som «vedrører» barnet, og det bør dermed alltid legges til rette for at barnet gis anledning til å uttrykke sine meninger.

Det bør også her nevnes Grunnloven § 104 som også har et mer generelt anvendelsesområde enn bvl. § 6-3, og er dermed her i samsvar med barnekonvensjonen art. 12. Det er ellers flere andre spesialregler om barns rett til å bli hørt i ulike nasjonale lover, blant annet i opplæringslova²⁷ §§ 2-9 og 3-7 og i pasientrettighetsloven²⁸ § 4-4 (3). Barnevernloven § 6-3 er altså bare en av slike spesialregler.

2.3.3 Grunnloven § 104

Etter revideringen av Grunnloven ble blant annet barns rett til å bli hørt nedfelt i det nye menneskerettighetskapittelet i Grunnloven.

Den nye § 104 første ledd hvor barns rett til å bli hørt er nedfelt, har følgende ordlyd:

«Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.»

Ordlyden samsvarer i stor grad med både Barnekonvensjonen art. 12 og bvl. § 6-3. Likevel er det visse forskjeller, særlig når det gjelder bvl. § 6-3. Bestemmelsen i Grunnloven har nemlig ingen nedre aldersgrense. Det fremgår heller ingen nedre aldersgrense ut i fra forarbeidene.²⁹ Dermed, ut i fra ordlyden, går Grunnloven § 104 altså lenger enn bvl. § 6-3.

²⁷ Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) 17. juli 1998 nr. 61.

²⁸ Lov om pasient- og brukerrrettigheter (pasient- og brukerrrettighetsloven) 07. februar 1999 nr. 63.

²⁹ Dok. nr. 16 (2011-2012) s. 191-192.

Når Fylkesnemnda gjør sine vurderinger ser det ut til at de aldri går inn på andre bestemmelser enn de som fremgår av barnevernloven. Likevel er Grunnloven overordnet barnevernloven, og når nå Grunnloven inneholder en bestemmelse som kan stå i motstrid til tilsvarende bestemmelse i barnevernloven bør det vurderes hva det kan ha å si for tolkningen av barnevernloven. Grunnlovens § 104 gir tross alt barn en større rett til å bli hørt enn det som fremgår av barnevernloven. Hittil er ikke denne motsetningen avklart eller vurdert, etter det jeg har funnet. Motsetningen er heller ikke kommentert i forarbeidene.

Det kan derfor diskuteres hvilken betydning denne motsetningen mellom Grl. § 105 har for barns rett til å bli hørt etter bvl. § 6-3 i barnevernssaker. Det kan blant annet stilles spørsmål om hvorvidt bvl. § 6-3 nå er grunnlovsstridig. At domstolene kan overprøve hvorvidt Stortingets lovgivning er i strid med Grunnloven var tidligere ansett som konstitusjonell sedvanerett, men ble kodifisert i Grl. § 89 i 2015.

Etter den konkrete ordlyden kan bvl. § 6-3 anses som å være i strid med Grl. § 104. Siden bvl. § 6-3 setter en nedre aldersgrense på 7 år for barn å bli hørt så gir bestemmelsen i utgangspunktet et mindre vern enn Grl. § 104. Imidlertid er det også viktig å se på sammenhengen her. I Grl. § 104 er prinsippet om barnets beste nedfelt i bestemmelsens annet ledd. Det kan dermed se ut som at barnets rett til å bli hørt skal tolkes i lys av hva som er til barnets beste. På den annen side er det i Dok. nr. 16 (2011-2012) blant annet påpekt at bestemmelser i Grunnloven kan trekkes inn av forvaltningen og domstolene i vurderingen «der det er tvil om hvordan annen lovgivning skal forstås».³⁰ Og at da vil Grl. § 104 måtte forstås slik at «rettsanvenderen skal falle ned på det tolkningsalternativ som gir den beste løsning for barnet».³¹ Det er klart den beste løsningen for barnet i en omsorgsovertakelsessak å få uttale seg uavhengig av alder slik som det har rett til etter blant annet Grl. § 104.

Man kan også se på rettstilstanden før endringen av Grunnloven. I menneskerettighetsloven § 3 er det bestemt at internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til går foran nasjonal lov ved motstrid. Før Grunnlovens endringer var altså barnekonvensjonen *lex superior*, det vil si overordnet nasjonal lov, i forhold til barnevernsloven. Karl Harald Søvig har i en artikkel fra 2009 blant annet trukket frem bvl. § 6-3 som en bestemmelse med «god utforming sett fra et barnekonvensjonsperspektiv» på grunn av den skjønnsmessige regelen

³⁰ Dok. nr. 16 (2011-2012) pkt. 32.5.1.

³¹ *l.c.*

som er gitt i tillegg for de yngre barna.³² Det kan dermed argumenteres for at når bvl. § 6-3 ikke har vært ansett å være i strid med barnekonvensjonen art. 12, er det også etter min mening mye som taler for at bvl. § 6-3 heller ikke er i strid med Grl. § 104.

Samlet sett er det nok en oppgave for lovgiver å få rettet opp i denne motsetningen. Det kan derfor være verdt å merke seg at barnevernsloven for tiden er oppe til revidering.³³ I november 2014 ble det nedsatt et utvalg som skal blant annet se på hvordan barnevernloven kan forenkles. De skal levere sin utredning i august 2016. Hva dette utvalget har funnet ut vedrørende motsetningen mellom Grl. § 104 og bvl. § 6-3 om barns rett til å bli hørt vil bli spennende å se.

Nå skal jeg gå over på å se på de ulike verktøyene som kan benyttes for at barn skal bli hørt når en sak om omsorgsovertakelse er oppe i Fylkesnemnda.

2.4 Hvordan barn kan bli hørt

2.4.1 Barnets talsperson

Én måte for barn å uttale seg på er å benytte seg av en talsperson. Ordningen med talsperson ble innført i ved lov 11. juni 1993 nr. 70. Formålet bak innføringen av ordningen var å sikre barnets rettssikkerhet og stilling når en sak er oppe for fylkesnemnda.³⁴ En rett til å få oppnevnt talsperson for saker som er oppe for fylkesnemnda, følger nå av bvl. § 7-9. Det er gitt regler om den nærmere gjennomføringen av § 7-9 i forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Det er etter ordlyden i § 7-9 «Fylkesnemnda» som har ansvaret for å oppnevne talsperson. Her skal «Fylkesnemnda» forstås som nemndas leder, jf. forskriften § 1.

I forskriften § 3 er det gitt nærmere regler om hvem som kan være talsperson, mens i forskriften § 5 finner vi reglene om talspersonens oppgaver. Mer generelt sett skal barnets talsperson fungere som barnets talerør. Gjennom samtaler med barnet må talspersonen kunne gjengi barnets synspunkter. Talspersonen skal ha en nøytral rolle. Det vil si at vedkommende

³² Karl Harald Søvig, «Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett», *Det juridiske fakultets skriftserie*, 2009 s. 58.

³³ <https://www.regjeringen.no/no/dep/bld/org/styrer-rad-og-utvalg/eksisterende/barnevernlovutvalget/id2359302/>, av 12. mai 2016

³⁴ Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) s. 10.

skal ikke foreta egne vurderinger av hvor overbevisende barnets meninger fremstår, eller hva som vil være til det beste for barnet.

Talspersonen har imidlertid ikke alltid hatt en nøytral rolle. Ved innføringen av ordningen i 1993 var talspersonens rolle å gi rapport til fylkesnemnda om barnets egne ønsker og samtidig foreta sin egen vurdering av saken.³⁵ Det ble i forarbeidene påpekt at talspersonen ikke skulle fungere som en sakkyndig i saken.³⁶ Uttalelsen fra talspersonen skulle altså ikke erstatte en sakkyndig vurdering. I perioden 1994-1997 ble talspersonordningen evaluert gjennom et prosjekt i regi av Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.³⁷ I evalueringsrapporten ble det blant annet uttalt at både talspersonene og nemndlederne mente at talspersonens oppgave med å gjøre seg opp en selvstendig mening om saken burde utgå.³⁸ Forskriften om barnets talsperson ble endret i 2013 hvor det nå er tatt bort vilkåret om at talspersonen også skal gi sin selvstendige vurdering i saken.

Barnets talsperson er ikke sakkyndig, og har heller ikke partsrettigheter. Talspersonen skal etter å ha snakket med barnet, forklare seg som vitne under behandlingen i nemnda. Barnet har, som for retten til å bli hørt, ingen plikt til å snakke med talspersonen. Barnet skal derimot alltid informeres om talspersonordningen slik at det kan selv ta en beslutning om hvorvidt det ønsker å få oppnevnt talsperson.³⁹

2.4.2 Gjennom barnevernets saksforberedelse eller oppnevnte sakkyndige

Det kan være tilfeller hvor barnet ikke ønsker å få oppnevnt talsperson. At barnet ikke ønsker en talsperson skal tillegges avgjørende vekt.⁴⁰ Fylkesnemnda kan da innhente barnets mening gjennom andre kilder. Det kan for eksempel være at barnets mening fremgår tilstrekkelig av barnevernets saksforberedelse.

Barnets mening kan også fremgå gjennom samtaler med en oppnevnt sakkyndig. Her har kanskje sakkyndige observert barnet i hjemmet eller i forbindelse med samvær med

³⁵ Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) s. 12, samt forskrift 22. desember 1993 nr. 1430 § 4.

³⁶ Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) s. 12.

³⁷ NOU 2000: 12 s. 259.

³⁸ *ibid.* s. 260.

³⁹ Rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet Q-2013-11 s. 5, samt forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i fylkesnemndsaker § 2.

⁴⁰ Rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet Q-2013-11 s. 3.

foreldrene, og av dette grunnlag har gjort seg opp en mening av hva barnets synspunkter er. Dette var tilfelle i en avgjørelse fra fylkesnemnda fra 2014.⁴¹ Gutten det gjaldt var 6 år og ønsket sterkt å komme hjem til sin mor. Fylkesnemnda fant at dette var guttens ønsker basert på sakkyndiges observasjoner ved samvær samt at sakkyndige også hadde hatt samtaler med gutten.

At barnet blir hørt gjennom barnevernets saksforberedelse eller en oppnevnt sakkyndig kan derimot være en uheldig måte å finne barnets mening på. Hva barnet mener blir her beskrevet ut fra et voksenperspektiv i stedet for at barnet selv får uttrykke hva dets mening er. Det kan være at de voksne har misforstått barnet eller at de voksne legger mer i det barnet har sagt eller gjort enn det barnet selv vil.

2.4.3 Barnet er part i saken

Ved at barnet får partsrettigheter vil barnets mening fremgå gjennom utøvelse av disse partsrettighetene. Som nevnt er barnet som oftest part i egen sak etter fylte 15 år. Det følger imidlertid av § 6-3 annet ledd at også yngre barn enn 15 år kan være part i saken. Etter § 6-3 annet ledd annet punktum kan fylkesnemnda innvilge et barn under 15 år partsrettigheter i «særskilte tilfeller». Hva som ligger i begrepet «særskilte tilfeller» må da være opp til nemnda å avgjøre. Ordlyden viser likevel at det er høy terskel for å innvilge barn under 15 år partsrettigheter og at vilkåret har et snevert anvendelsesområde.

Et eksempel finner vi i Rt. 1998 s. 1592. I denne saken forkastet Høyesterett et kjæremål fra et barn på 14 år. Barnet ønsket å gjøre gjeldende partsrettigheter som hjelpeintervenient. Til begrunnelsen for avslaget uttalte Høyesterett at barnets syn kom tilstrekkelig frem gjennom sakkyndiges vitneprov, samt at barnet hadde sammenfallende interesser med moren. Moren var part i saken og hadde egen advokat, og gjennom at advokaten ivaretar morens interesser vil han også indirekte ivareta barnets interesser. Det var dermed ikke nødvendig for sakens opplysning at også barnet fikk partsrettigheter.

Det fremstår dermed som et vilkår at formålet med å gi barn under 15 år partsrettigheter må være først og fremst for å sikre at barnets syn kommer klart frem. Dersom Fylkesnemnda eller

⁴¹ FNV-2014-51-OSL.

domstolen finner at barnets mening klart kan komme frem på andre måter enn ved å tilkjenne barnet partsrettigheter, så foreligger det ikke et «særskilt tilfelle».

Et annet eksempel om å innvilge barn under 15 år partsrettigheter finner vi i en avgjørelse fra Fylkesnemnda fra 2014.⁴² Saken gjaldt omsorgsovertakelse for en 14 år gammel jente. Jenta ble tilkjent partsrettigheter og var representert gjennom advokat som prosessfullmektig.

Grunnen til at hun ble tilkjent partsrettigheter var fordi hun samtidig hadde oppe en sak om plassering og opphold i institusjon uten samtykke etter bvl. § 4-24. Etter bvl. § 6-3 har barnet alltid partsrettigheter i slike saker, uavhengig av alder. Dermed fant fylkesnemnda at det ville være unødvendig å oppnevne en talsperson i saken om omsorgsovertakelse når hun likevel allerede hadde fått oppnevnt egen advokat. Det at det ikke oppnevnes talsperson når barnet har partsrettigheter og er representert av egen advokat er også hovedregelen.⁴³

2.4.4 Annet

Det er også andre verktøy nemnda kan bruke for at barnet skal få anledning til å uttrykke sine synspunkter i saken. For eksempel gjennom samtale med nemndleder eller at barnet gir forklaring direkte til nemnda. Sistnevnte kan imidlertid være belastende, særlig for de yngre barna. Det er sjeldent at barnet tas direkte inn for fylkesnemndene og i de tilfellene at barnet blir hørt direkte for nemnda gjelder det oftest med eldre barn i 13-14 års alderen.⁴⁴ Det er særlig understreket av FNs barnekomité at barn ikke skal høres oftere enn det som er nødvendig og det er til dette uttalt at «høringen av et barn er en vanskelig prosess som kan ha traumatisk virkning på han eller henne».⁴⁵ Det er derfor viktig at involveringen av barna skal skje i et barnevennlig miljø hvor barnet føler seg respektert og trygg og for de minste barna kan det å forklare seg direkte for nemnda føles utrygt.

Et eksempel på en sak hvor barnet ble hørt gjennom samtale med nemndleder finner vi i en avgjørelse fra fylkesnemnda fra 2014.⁴⁶ Saken gjaldt en 9 år gammel gutt hvor gutten tidligere hadde vært gjennom flere samtaler i tilknytning akuttvedtak og gitt uttrykk for at han nå var lei av å prate med voksne. Derfor oppnevnte ikke nemnda talsperson, men at han heller kunne

⁴² FNV-2014-73-HSF.

⁴³ Rundskriv fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet Q-2013-11 s. 4.

⁴⁴ Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, Oslo 2012 s. 107

⁴⁵ CRC/C/GC/12, avsnitt 24.

⁴⁶ FNV-2014-198-TEL.

bli hørt ved å komme og ha en samtale med nemndleder. Det ble da skrevet ned et referat fra samtalen som ble meddelt sakens parter og fulgte med som en del av sakens dokumenter.

Barnet kan også bli hørt gjennom atferd. Dette kan for eksempel gjøre seg særlig gjeldende for små barn eller barn med kommunikasjonsvansker. FNs barnekomité har i sin generelle kommentar nevnt at man må anerkjenne «ikke-verbale former for kommunikasjon, herunder lek, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og tegning og maling» som små barn gjerne velger å uttrykke seg gjennom.⁴⁷ Som eksempel kan det ses på hvorvidt barnet har hatt en positiv utvikling etter plassering i beredskapshjemmet som tilsier at forholdene hjemme ikke er tilfredsstillende. Det kan også være at barnets atferd rundt samvær med foreldrene kan gi uttrykk for barnets mening. Kanskje barnet blir svært urolig før og etter samværene, eller i den andre ende at barnet ellers er urolig i beredskapshjemmet men roer seg ned når han eller hun vet at det skal få se foreldrene sine igjen. Alt dette kan gi et helhetlig bilde av barnets mening. Særlig vitneprov da av beredskapsmor eller -far, vitneprov av andre barnet anses å ha tillit til eller lignende, kan være med på å gi nemnda et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hva barnets mening er.

2.5 Vektleggingen av barnets mening

2.5.1 Innledning

I dette punktet skal jeg gå gjennom hvilke momenter i en sak om omsorgsovertakelse som kan tilsi at barnets mening skal tillegges vekt og motsatt. Spørsmålet om hvilken vekt barnets mening skal tillegges i barnevernssaker har vært omdiskutert. Høyesterettspraksis gir ikke støtte for at barnets mening skal tillegges noen avgjørende vekt. I Rt. 2006 s. 1308 uttrykker Høyesterett at det skal legges større vekt på barnets syn etter barneloven § 31 enn etter barnevernloven § 6-3. Begrunnelsen for dette mener Høyesterett er at «[n]år vilkårene for omsorgsovertakelse etter barnevernloven er til stede, er situasjonen for barnet en annen enn når det ved samlivsbrudd er tvist om hvem av foreldrene som skal ha den daglige omsorg for barnet». Etter Høyesteretts mening skal barnets mening ikke være avgjørende i barnevernssaker, men den kan likevel tillegges vekt. I dommen uttaler Høyesterett at «[barnets] mening må holdes opp mot en vurdering av den risiko [barnet] utsettes for ved at

⁴⁷ CRC/C/GC/12 avsnitt 21 første kulepunkt.

omsorgen for [barnet] overlates til mor». Det må dermed gjøres en avveining hvor barnets mening må holdes opp mot hva som er til barnets beste.

I praksis benyttes ulike momenter til å styrke eller redusere vekten av barnets mening. Til å styrke vekten brukes ofte barnets alder, hvorvidt det anses at barnet har et realistisk eller reflektert bilde over egen situasjon eller hvorvidt partene er enige om omsorgsovertakelsen. Barnets modenhet kan være et argument som både styrker eller reduserer vekten av barnets mening. Hvorvidt barnet er konsistent i uttalelsene kan også brukes som argument for å både styrke eller redusere vekten. Når dette er brukt for å redusere vekten av barnets mening er det oftest fordi det da kan anses som at barnet ikke har en klar mening. Av og til kan likevel en endring i synspunkt anses som en styrking av vekten av barnets mening fordi det nye synspunktet fremstår som mer veloverveid. At barnets synspunkt er gitt ut av lojalitet til en eller begge foreldrene brukes kun som et argument for å redusere vekten av barnets mening. Jeg skal nå gå nærmere inn på hva som ligger i de ulike momentene.

2.5.2 Barnets alder og modenhet

Etter ordlyden i bvl. § 6-3 skal barnets mening tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det fremgår av forarbeidene at jo eldre og mer modent barnet er, jo større vekt skal barnets mening tillegges.⁴⁸

Det har imidlertid i rettspraksis vært innfortolket at barnets alder og modenhet ikke alene tilsier at barnets mening skal tillegges avgjørende vekt. Dette illustreres blant annet i dommen inntatt i Rt. 1998 s. 1702. Saken gjaldt vedtak om omsorgsovertakelse for fem brødre som da dommen i Høyesterett ble avsagt var i alderen fire til fjorten år. De to eldste, på henholdsvis 14 og 12 år, hadde uttalt seg i saken og sagt at de ønsket å bo hos foreldrene. Til dette uttalte førstvoterende at lovens regel om at det skal legges vekt på hva barnet mener, ikke innebærer at barnets mening uten videre skal følges. Etter en konkret vurdering fant førstvoterende at det ikke var grunnlag for å legge avgjørende vekt på de to guttenes mening.

I FNs barnekomité's generelle kommentar nr. 12 vedrørende konvensjonens artikkel 12, uttales det at alder alene ikke skal være avgjørende for vekten, men kombineres med en individuell vurdering av barnets modenhet.⁴⁹ Jo større virkning resultatet har på barnets liv, jo

⁴⁸ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) punkt. 10.5.

⁴⁹ CRC/C/GC/12 avsnitt 29.

mer relevant blir det å foreta en god vurdering av barnets modenhet. I saker om omsorgsovertakelse har resultatet en svært stor virkning på barnets liv. Dermed bør fylkesnemnda i disse sakene være tydelige i sin vurdering av hvilken vekt barnets synspunkt skal tillegges.

Grunnen til at barnets mening ikke alltid skal tillegges avgjørende vekt kun basert på barnets alder og modenhet er ofte at hensynet til barnets beste tilsier en annen løsning.

2.5.3 Barnets lojalitet

Et annet moment som brukes for å vurdere hvilken vekt barnets mening skal tillegges er hvorvidt barnet er i en lojalitetskonflikt mellom foreldrene. Det kan av og til være grunn til å tro at barnet er under press eller er påvirket av en eller begge foreldrene. Da kan det være at barnet uttaler seg av lojalitet til foreldrene. Dette er et moment som for det meste brukes imot å tillegge barnets mening stor eller avgjørende vekt.

Her er igjen dommen inntatt i Rt. 1998 s. 1702 illustrerende. Som et argument for å ikke tillegge barnas mening avgjørende vekt ble det særlig trukket frem barnas lojalitet mot foreldrene. Høyesteretts førstvoterende uttaler blant annet «[s]om illustrerende for den lojalitetskonflikten guttene er i, viser jeg til noe D har gitt uttrykk for. Han sier at han vil tilbake til foreldrene, men han sier samtidig at han ikke vil tilbake til sin gamle skole ...». Her ga altså den ene guttens motstridende uttalelser uttrykk for at det forelå en lojalitetskonflikt.

2.5.4 Er barnets uttalelser konsistente?

Et moment som også brukes i vurderingen av vektleggingen av barnets mening er hvorvidt barnet stadig forandrer mening. Dersom det er tilfelle anses ofte ikke meningen som klar og at den da ikke gir uttrykk for hva som faktisk er barnets mening. Som motsetning kan meningen til barnet fremstå klar dersom det har uttrykt det samme over tid. Slik vil momentet hvorvidt barnets uttalelser er konsistent eller ikke, kunne brukes både for å redusere eller øke vektleggingen av barnets mening.

Høyesterett har blant annet trukket frem dette momentet i en dom inntatt i Rt. 2005 s. 624. Saken gjaldt overprøving av fylkesnemndsvedtak om omsorgsovertakelse av en fysisk funksjonshemmet jente som på domstidspunktet var 13 og et halvt år. Høyesterett kom til at

vilkårene for omsorgsovertakelse var oppfylt. Det ble blant annet i vurderingen sett hen til jentas standpunkt til spørsmålet. Til dette uttalte Høyesterett:

«På bakgrunn av de sakkyndiges skriftlige erklæring og Setsaas supplerende forklaring i skranken, må jeg legge til grunn at Cs holdning i lang tid har vært entydig og konsekvent. Dette standpunktet har hun begrunnet med at hun savner respekt fra mor for sin situasjon og de valg hun gjør. C er nå snart fjorten år, og hennes mening må tillegges vekt, jf. barnevernloven § 6-3 første ledd annet punktum.»

Her ble altså både det at jentas meninger hadde vært entydig og konsekvent over tid, og jentas alder, trukket frem som momenter for å vektlegge hennes meninger.

2.5.5 Barnets omsorgssituasjon

Et annet og viktig moment i hvorvidt barnets mening skal vektlegges er hvor alvorlig barnets omsorgssituasjon er og om barnet forstår hvilken situasjon det lever i. Ofte brukes dette momentet som et argument mot å tillegge barnets mening avgjørende vekt. Momentet om barnets omsorgssituasjon henger også sammen med både momentet om barnets alder og modenhet, samt momentet om barnet er i lojalitetskonflikt. For små barn vil den omsorgssituasjonen som foreldrene har gitt barnet være det eneste barnet kjenner til. Da er det vanskelig for barnet å forstå hvorvidt omsorgssituasjonen har alvorlige mangler eller ikke.

For de eldre barna som lettere kan forstå sin situasjon vil derimot dette momentet kunne nyttes som argument for å tillegge barnets mening vekt.

2.6 Konsekvenser av at barn ikke blir hørt – særlig om barnets rett til å bli hørt er absolutt

Hvis barnet ikke har fått uttale seg kan det særlig stilles spørsmål om det da foreligger en saksbehandlingsfeil. Vurderingstemaet blir som etter forvaltningsloven⁵⁰ (fvl.) § 41 hvorvidt den manglende uttalelsen fra barnet kan ha hatt avgjørende virkning på vedtakets innhold. I en dom fra Høyesterett inntatt i Rt. 2012 s. 1985 var ett av spørsmålene i saken knyttet til at Utlendingsnemnda ikke hadde latt barnet få uttale seg. Til dette uttaler her førstvoterende i avsnitt 158 i dommen:

⁵⁰ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 10. februar 1967.

«De ankende parter har vist til at det følger av barnekonvensjonen artikkel 12 at F skulle vært hørt, og at dette er en feil ved saksbehandlingen. Utlendingsnemnda må forstås slik at det vil være til Fs beste å få bli i landet, og jeg kan ikke se at dette utgangspunktet eller vedtakets innhold ville blitt et annet om F hadde blitt hørt. Jeg tilføyer at barnets interesser har vært ivaretatt av familiens advokat.»

På grunn av at førstvoterende antok at vedtaket ikke hadde blitt annerledes dersom barnet her hadde fått uttale seg kom altså Høyesterett til at det ikke forelå en saksbehandlingsfeil. Trude Haugli og Lena R.L. Bendiksen tar derimot til orde for at «barns uttalerett ikke er betinget av at uttalelsen skal kunne lede til et annet resultat, noe som uansett kan være vanskelig å vite uten faktisk å ha hørt barnet».⁵¹ Jeg kan si meg enig i det. Man kan ikke vite hva barnet har å komme med før man faktisk hører barnet, og da heller ikke hvordan informasjonen barnet kommer med kan påvirke vedtaket.

Det kan også virke som om Høyesterett har modifisert sitt synspunkt i kjennelsen inntatt i Rt. 2013 s. 1176. Saken gjaldt anke over lagmannsrettens kjennelse om utsatt iverksettelse av tingrettens dom om samvær. Barnet saken gjaldt var 13 år og hadde forut for tingrettens behandling fått formidlet sitt syn via en talsperson. Gutten fikk imidlertid ikke uttale seg på nytt før lagmannsretten avsa sin kjennelse. Lagmannsrettens kjennelse ble derfor opphevet. Til dette uttalte Høyesterett i avsnitt 17:

«Barnevernloven § 6-3 andre ledd gir riktignok som hovedregel ikke et barn under 15 år adgang til å utøve partsrettigheter. Men når et barn på 13 år ikke har fått anledning til å uttale seg før lagmannsretten avsa sin kjennelse, har denne feilen slike likhetstrekk med brudd på det grunnleggende prinsippet om rett til kontradiksjon at det skal lite til før feilen medfører at avgjørelsen må oppheves.»

Her henviser altså Høyesterett til retten til kontradiksjon som er så grunnleggende at det skal lite til før et vedtak blir ugyldig og må oppheves når barnet ikke har fått uttale seg.

En annen problemstilling rundt barnets uttalerett er spørsmålet om hvorvidt barnets rett til å bli hørt er absolutt. Det er tatt til orde for at den ikke er det og særlig hensynet til barnets beste brukes som argument for at barnet skal slippe å uttale seg. Nemnda, barneverntjenesten eller domstolene kan for eksempel anse det som belastende for barnet å få uttale seg. For at barnet skal uttale seg trenger det samtidig informasjon, denne informasjonen kan være

⁵¹ Lena R.L. Bendiksen og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, 2. utgave, Oslo 2015 s. 85.

opprivende for barnet å ta inn over seg, dermed kan det vurderes til at det ikke vil være til barnets beste å få uttale seg.

Ett eksempel på dette har vi i en dom inntatt i Rt. 2004 s. 811. Saken gjaldt endring av omfang av samværsrett i en barnefordelingssak, og hvorvidt det var en saksbehandlingsfeil at barnet, en gutt på 12 år, ikke ble spurt om å uttale seg. Høyesterett konkluderte her med at det ikke forelå en saksbehandlingsfeil. Høyesterett la særlig vekt på at det gjaldt en endrings sak og videre ble hensynet til barnets beste trukket frem i vurderingen av om det forelå en saksbehandlingsfeil. Til dette uttalte Høyesterett:

«Det er ingen tvil om at utgangspunktet etter så vel barnelova § 31 som barnekonvensjonen artikkel 12 er at C skulle høyrast. Etter mitt syn står likevel ikkje dette synspunktet så sterkt der det er tale om endring av samværsordninga i ein ny dom, som det ville ha stått ved den opphavlege prøvinga. Saka må også i alle tilfelle vurderast i lys av det grunnleggjande prinsippet om barnets beste, slik det er slått fast både i barnelova og i barnekonvensjonen. Dette gjeld som nemnt også for saksbehandlinga.»

Her blir hensynet til barnets beste vurdert opp mot hvorvidt barnet har rett til å bli uttale seg. Det kan imidlertid stilles spørsmål om hvorvidt dette er en riktig forståelse av forholdet mellom disse to prinsippene. Lucy Smith har blant annet kritisert dommen på grunn av akkurat denne svakheten i Høyesteretts argumentasjon.⁵² Smith er ikke uenig i dommens konklusjon, men mener at det ikke var nødvendig for resultatet at Høyesterett uttrykte en så generell regel om at barnets uttalerett alltid må sees i lys av barnets beste.⁵³ Smith avslutter i sin artikkel med å si at Høyesteretts uttalelse kan bidra til at barnets uttalerett blir svekket og vil være et uheldig tilbakeskritt for Norge.

FNs barnekomité har også som nevnt uttalt at hensynet til barnets beste og barnas rett til å bli hørt komplimenterer hverandre, og det vil si at de ikke står i motsetning til hverandre heller.⁵⁴ Barnets beste skal ikke sette hindringer for at barnet skal få uttale seg. Barnets mening inngår selvfølgelig i en helhetsvurdering av hva som er til barnets beste. Barnet i dommen var 12 år og hadde dermed egentlig en absolutt rett til å få uttale seg etter barneloven § 31. Dette trekker Høyesterett også frem i første setning i den siterte teksten. Dermed burde Høyesterett

⁵² Lucy Smith, «Barnets beste og barnets uttalerett», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnerettslige spørsmål*, nr. 3/4 2004 s. 222-231 (s. 228).

⁵³ *ibid.* s. 229.

⁵⁴ CRC/C/GC/12 avsnitt 74.

her heller konkludert med det og påpekt at hensynet til barnets beste passer bedre inn i vurderingen av hvilken vekt barnets mening eventuelt skulle ha fått.

3 Gjennomgangen av avgjørelsene fra fylkesnemnda

3.1 Innledning

Nå skal jeg gå over til å se på konkrete avgjørelser fra fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker fra tidsrommet 2011-2015.

Det er få studier om kun barns rett til å bli hørt. For tiden holder imidlertid Marit Skivenes med flere på med et større forskningsprosjekt som omhandler «Legitimacy and Fallibility in Child Welfare Services»⁵⁵, der det blant annet undersøkes graden av barns deltakelse i saker om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda.⁵⁶ Det har også vært gjennomført andre studier omkring barnets deltakelse i barneverntjenestens arbeid med særlig fokus på hvorvidt ansatte i barneverntjenesten inkluderer barna i barnevernets saksbehandling.⁵⁷

Begrunnelsen for tidsrommet 2011-2015 er hovedsakelig det faktum at det har skjedd lovendringer i 2013. Disse endringene skulle blant annet medføre styrking av prinsippet om barnets rett til å bli hørt.⁵⁸ Ved endringen kom den generelle bestemmelsen om barnets rett til medvirkning inn i § 4-1 annet ledd. Det kan dermed være interessant å se hvorvidt lovendringen har påvirket hvorvidt barns rett til å bli hørt er styrket i vurderingen til fylkesnemnda.

I min gjennomgang har jeg videre valgt å avgrense til å se på saker som omhandler barn mellom 5-14 år. Begrunnelsen til denne avgrensingen har jeg gått gjennom ovenfor i oppgavens punkt 1.4.

Jeg skal også kun se på avgjørelser som omhandler ett barn, dette for å forsikre meg om at det er det ene barnet som er i fokus i avgjørelsen.⁵⁹ Da blir det lettere å finne om barnet har blitt

⁵⁵ <http://www.uib.no/admorg/38063/legitimacy-and-fallibility-child-welfare-services>, av 19. mars 2016.

⁵⁶ Anne-Mette Magnussen og Marit Skivenes, "The child's opinion and position in care order proceedings", *International Journal of Children's Rights*, no. 23 (2015), s. 705-723.

⁵⁷ Svein Arild Vis og Sturla Fossum, "Organizational factors and child participation in decision-making: differences between two child welfare organizations", *Child & Family Social Work*, Volum 20 (2015), s 277 – 287.

⁵⁸ Prop. 106 L. (2012-2013) punkt 18.4.1

⁵⁹ Magnussen/Skivenes har i sin artikkel – «The child's opinion and position in care order proceedings» s. 713, valgt å gjøre denne avgrensningen.

hørt og hvordan denne meningen eventuelt har blitt vektlagt. I gjennomgangen skal jeg da se etter om barnets mening er omtalt i fylkesnemndas vurdering. Når jeg kommer frem til at barnet har blitt hørt er det på bakgrunn av at meningen fremgår i avgjørelsen eller at fylkesnemnda vurderer barnets mening på en eller annen måte. Når jeg henviser her til avgjørelsen mener jeg premissene til fylkesnemndas vurdering, slik at dersom barnets mening kun fremgår i partenes anførsler, men den ikke er kommentert av nemnda anser jeg det som at barnet ikke har blitt hørt. Jeg skal også se etter hvorvidt barnet har fått oppnevnt talsperson og om da barnets synspunkter er kommet frem ved hjelp av talspersonen.

Etter først å ha sett hvorvidt barnet har blitt hørt eller ikke, skal jeg videre se på hvordan fylkesnemnda bruker barnets mening i de avgjørelsene hvor jeg har funnet at barnet er blitt hørt. Her skal jeg altså se på hvordan nemnda vektlegger meningen til barnet og hvilke momenter som trekkes frem.

Etter et søk på Lovdata sine sider ut ifra mine avgrensninger fant jeg 82 avgjørelser som var innenfor mine søkekriterier. Det må understrekes at sakene som skal undersøkes ikke er representative. Det er fordi jeg kun har tilgang til det skriftlige materialet som er publisert på Lovdata sine sider. Dette materialet er videre anonymisert av personverngrunner. Det er også som nevnt bare tilfeldige utvalgte avgjørelser som publiseres på Lovdata sine sider. Videre viser det seg at det er bare omtrent 1.5-5 prosent av alle Fylkesnemnda sine avgjørelser som blir publisert.⁶⁰

3.2 Hvorvidt barnet er blitt hørt og hvordan

3.2.1 Om barnet er blitt hørt

Jeg har som nevnt gått gjennom 82 avgjørelser i tidsrommet 2011-2015. Jeg har nedenfor gjengitt en tabell som viser hvorvidt jeg fant barnets mening i avgjørelsen eller ikke, og om barnet har fått oppnevnt talsperson.⁶¹ Funnene er sortert etter alder. Jeg har også gjengitt nedenfor en graf som viser de samme funnene som i tabell 1.1, men her i prosenter som tydeligere viser hva jeg fant.⁶²

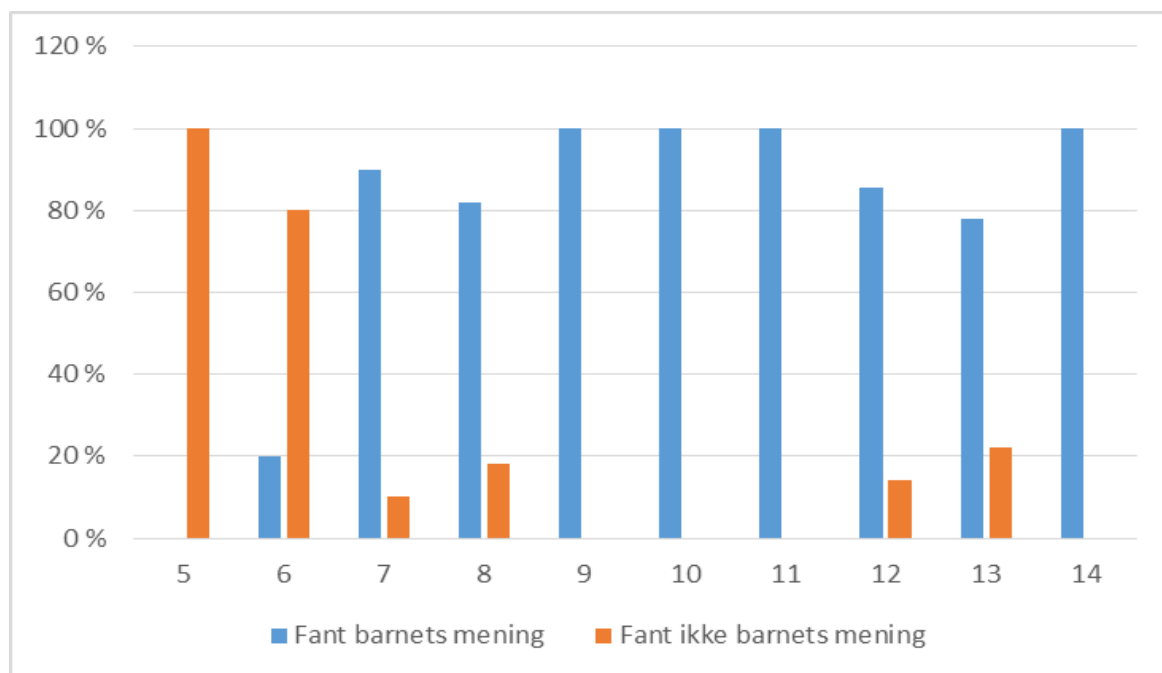
⁶⁰ Magnussen/Skivenes, "The child's opinion and position in care order proceedings" s. 713.

⁶¹ Tabell 1.1.

⁶² Graf 1.1.

Alder på barnet	Barnets mening fremgår i avgjørelsen	Fant ikke barnets mening	Oppnevnt talsperson	Totalt
5	0	8	0	8
6	2	8	2	10
7	9	1	7	10
8	9	2	11	11
9	7	0	6	7
10	7	0	7	7
11	3	0	3	3
12	6	1	6	7
13	7	2	6	9
14	10	0	9	10
SUM	60	22	57	82

Tabell 1.1

Graf 1.1

Som det fremgår av tabell 1.1 fant jeg barnets mening i totalt 60 av de gjennomgåtte avgjørelsene. Det vil si at i 73 % av tilfellene har barnet blitt hørt på en eller annen måte. Jeg skal som nevnt senere gå inn på hvordan barnet har blitt hørt og se nærmere på hvordan nemnda vektlegger barnets mening.

På motsatt side var det i 27 % av tilfellene at barnets mening ikke fremgikk av avgjørelsen i det hele tatt. Dette utgjør 22 avgjørelser. Avgjørelsene gjaldt hovedsakelig barn på 5 og 6 år. Men jeg fant også seks avgjørelser som gjaldt barn på henholdsvis 7 år, 8 år, 12 år og 13 år.⁶³

Det er interessant å se at i 100 % av avgjørelsene som gjaldt barn på 5 år fremgikk ikke barnets mening i avgjørelsen på noen måte.⁶⁴ Det vil si at det hverken var oppnevnt talsperson, at barnets mening fremgikk på annen måte eller at nemnda vurderte barnets mening. Av de 82 sakene jeg gikk gjennom gjaldt 18 av dem barn under 7 år. Av disse 18 var det kun i 2 avgjørelser hvor barnets mening fremgikk av avgjørelsen, og begge to gjaldt barn på 6 år. Det er altså gjennomgående at de yngste barna i sakene ikke får anledning til å bli hørt. Dette er urovekkende og kan tilsi at lovens aldersgrense på 7 år har en faktisk innvirkning på de barna under denne grensen. Det må påpekes at det kan være at nemnda faktisk har vurdert hvorvidt barna det gjelder her skal få anledning til å uttale seg. Etter bvl. § 6-3 sin ordlyd skal det gjøres en konkret vurdering av barn under 7 år om de er i stand til å «danne seg egne synspunkter». Når denne vurderingen ikke fremgår av fylkesnemndas avgjørelse er det imidlertid vanskelig å vite om dette i det hele tatt har blitt gjort.

Når det gjelder de seks andre avgjørelsene med barn over 7 år hvor jeg ikke fant barnets mening i, er det gjennomgående at barnets mening fremgår kort av partenes anførsler, men at den ikke er kommentert av nemnda. Dette er grunnen til at jeg har vurdert det til at barnet ikke er hørt. I tre av avgjørelsene hadde barnet fått oppnevnt talsperson. For disse tre barna som har fått oppnevnt talsperson går jeg ut fra at de også har uttalt seg til talspersonen. Likevel fremgår ikke deres mening i avgjørelsen. Hvorfor nemnda ikke velger å kommentere barnets mening i disse seks avgjørelsene er jeg usikker på. Når barnet har uttalt seg er det uansett etter min mening ikke i tråd med hvordan uttaleretten etter bvl. § 6-3 er ment å være. Etter min mening må barnets mening vurderes når barnet først har uttalt seg. Da sikrer man at barnets uttalerett blir reell.

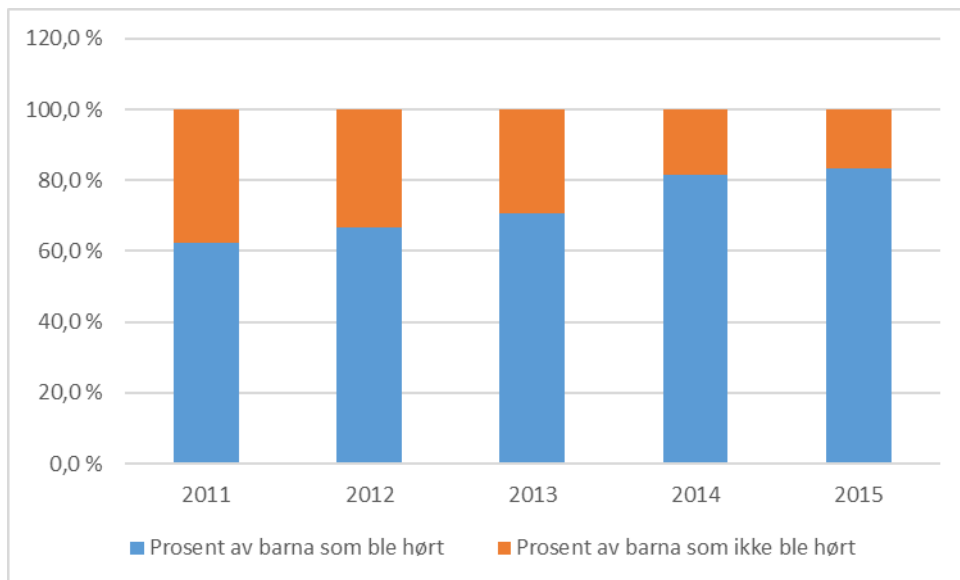
Det kan også være interessant å se hvorvidt barnets rett til å bli hørt er blitt styrket innen den tidsperioden jeg valgte. Etter min gjennomgang viser tallene at det kan være tilfelle.⁶⁵ Jeg har gjengitt funnene mine i graf 2.1 nedenfor. Tallene viser at i 2011 ble barna hørt i 62,5 % av

⁶³ FNV-2011-116-AGD, FNV-2012-514-OSL, FNV-2013-102-OPP, FNV-2013-330-NOR, FNV-2014-26-HSF, FNV-2014-187-HSF.

⁶⁴ Se graf 1.1.

⁶⁵ Se her graf 2.1.

tilfellene, mens i 2015 ble barna hørt i 83 % av tilfellene. Det vil si at det har skjedd en økning hvor barna blir hørt på 20,5 %. Jeg ser også at det har vært en jevn økning for hvert år slik at det har vært en gradvis utvikling til en større styrking av barnas rett til å bli hørt.

Graf 2.1

Jeg nevnte innledningsvis at det kunne være interessant å se hvorvidt barnets rett til å bli hørt ble styrket som følge av lovendringen i 2013. Ut i fra graf 2.1 kan man se en markant prosentøkning fra 2013 til 2014. For tidligere år kan man se at andel barn som ble hørt steg mer jevnt, mens det har skjedd et hopp i 2014 igjen. Dette kan selvfølgelig være tilfeldig, men ut i fra mine funn kan det se ut som om lovendringen har medført en styrking av barnets rett til å bli hørt i omsorgsovertakelsessaker.

3.2.2 Hvordan barnet er blitt hørt

Når jeg har kommet frem til at barnet har blitt hørt er det relevant å se på hvordan barnet er blitt hørt. I 53 av 60 saker hvor jeg har vurdert det slik at barnet er blitt hørt, har det vært gjennom en oppnevnt talsperson. Det utgjør 88 % av sakene jeg har sett på. Det er altså gjennomgående at barna får oppnevnt talsperson.

Når først ordningen med talsperson ble innført i 1993 viste evalueringen av ordningen at i tidsperioden 1994-1997 ble talsperson kun oppnevnt i 15 % av de alvorligste tilfellene.⁶⁶ I Magnussen og Skivenes sin forskningsartikkel fant de i sin gjennomgang at i 66 % av

⁶⁶ NOU 2000: 12 s. 259.

tilfellene var barnet representert av en talsperson.⁶⁷ Deres gjennomgang gjaldt avgjørelser i tidsperioden 2007-2013. Det er altså positivt å se at det har utviklet seg til å bli tilnærmet hovedregelen at talsperson blir oppnevnt i omsorgsovertakelsessaker som er oppe for fylkesnemnda.

Andre måter barna har blitt hørt på i min gjennomgang er at barnet har forklart seg for nemnda. Dette gjelder for to avgjørelser som omhandler barn på henholdsvis 13 og 14 år. Som nevnt i pkt. 2.4.4 kan dette etter min mening være en belastende måte å la barna bli hørt på. Det er nok derfor begge barna i disse to sakene her var eldre barn. For eksempel avgjørelsen som gjaldt et barn på 14 år var dette barnet nærme å ha partsrettigheter etter bvl. § 6-3 annet ledd.

Videre i en avgjørelse fra 2015 ble en 7 år gammel gutt ansett å ha blitt hørt gjennom atferd, og da særlig positiv endring av guttens atferd gjennom de tiltak barnevernet hadde satt inn for gutten.⁶⁸

I en avgjørelse fra 2014 ble en 13 år gammel jente hørt gjennom advokat som vitne fordi hun samtidig hadde en annen sak oppe for fylkesnemnda etter bvl. § 4-24.⁶⁹ Etter bvl. § 6-3 annet ledd har barnet i slike saker alltid partsrettigheter. Jenta samtykket derfor til at advokaten hennes for den saken også formidlet hennes syn i saken om omsorgsovertakelse.

Ellers var barn i tre avgjørelser blitt hørt gjennom henholdsvis samtaler med barnevernet,⁷⁰ samtale med oppnevnt sakkyndig⁷¹ og samtale med nemndleder.⁷²

Samlet sett benytter fylkesnemnda seg av flere av de verktøyene de har tilgjengelig for å sikre at barna blir hørt. Det ser ut som om talspersonordningen er hovedregelen for å sikre barnets rett til å bli hørt. En evaluering av fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker fra 2015⁷³ viser også til at ordningen med talsperson fungerer tilfredsstillende, og er det beste alternativet per dags dato.⁷⁴

⁶⁷ Magnussen/Skivenes, "The child's opinion and position in care order proceedings", 2015 s. 716.

⁶⁸ FNV-2015-74-AGD.

⁶⁹ FNV-2014-73-HSF.

⁷⁰ FNV-2014-134-TRL.

⁷¹ FNV-2014-51-OSL.

⁷² FNV-2014-198-TEL.

⁷³ *Evaluering av Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*, BLD, 2015.

⁷⁴ *ibid.* s. 127.

Jeg skal nå gå over å se på hvordan fylkesnemnda bruker barnets mening i sin vurdering.

3.3 Hvordan bruker fylkesnemnda barnets mening?

3.3.1 Innledning

I de avgjørelsene hvor barnet er blitt hørt vil det være relevant å se på hvordan fylkesnemnda bruker barnets mening. For at barnas rett til å bli hørt skal være en reell rett må deres mening også vurderes og det bør vises til hvordan barnets mening vektlegges. Svært ofte i de avgjørelsene hvor jeg har vurdert det slik at barnet er blitt hørt kommer meningen oftest frem under barnets beste-vurderingen. Det er nok på grunn av den tette sammenhengen mellom barnets beste og barnets rett til å bli hørt som jeg har vist til i punkt 2.2. En slik bruk av barnets mening er altså i samsvar med gjeldende rett.

Jeg har nedenfor delt gjennomgangen opp i hvorvidt barnets mening er klar eller uklar. Innenfor der igjen ser jeg på om fylkesnemnda har vurdert barnets mening eller om det er uklart om barnets mening er vurdert. Jeg har gjengitt funnene mine i diagram 1.1 gjengitt nedenfor.⁷⁵

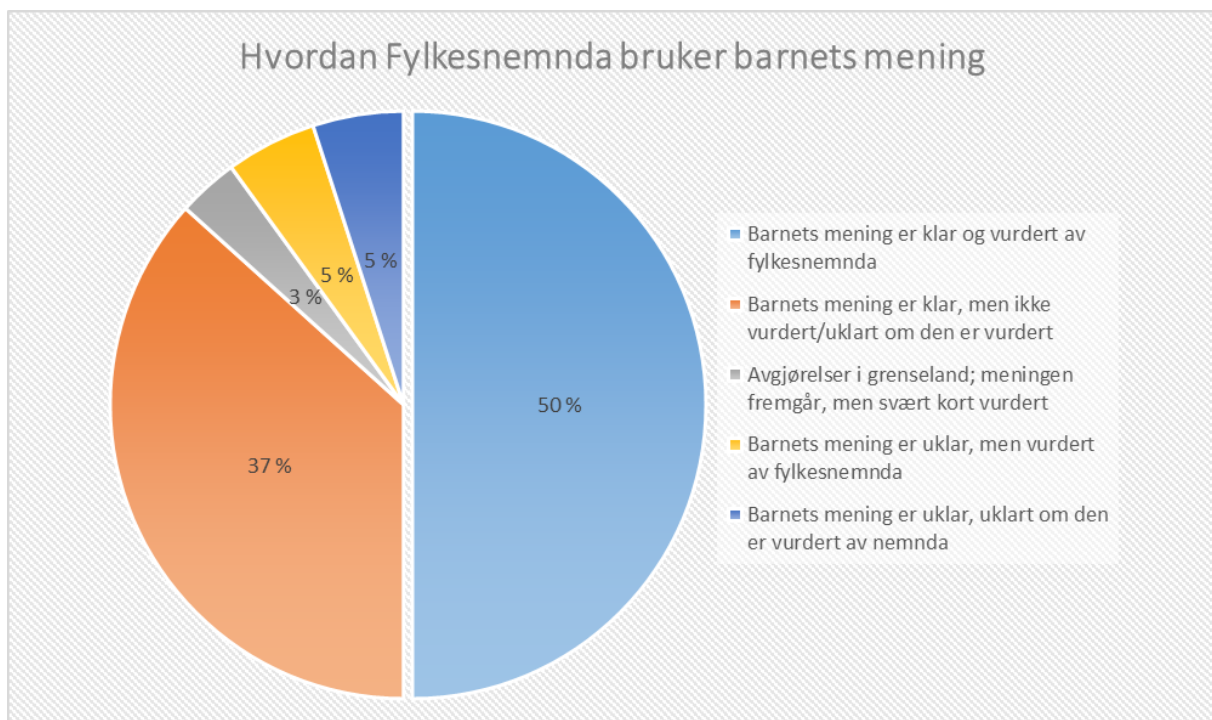

Diagram 1.1

⁷⁵ Se diagram 1.1.

3.3.2 Barnets mening er klar

Meningen er klar og vurdert av fylkesnemnda

I de aller fleste av avgjørelsene hvor jeg fant at barnet ble hørt var barnets mening klar og også vurdert av fylkesnemnda. Når jeg har vurdert barnets mening som klar er dette ment som at barnets mening er tydelig og at barnets uttalelser ikke motstrider hverandre.

At barnets mening var klar gjaldt i 30 av de gjennomgåtte avgjørelsene, som utgjør 50 % av avgjørelsene hvor barnet har blitt hørt. Det er imidlertid innenfor denne kategorien varierende hvor grundig barnets mening er vurdert og hvor godt nemnda begrunner valget om hvilken vekt meningen tillegges.

Ett eksempel hvor fylkesnemnda etter mitt skjønn har gjort en grundig og veloverveid vurdering av barnets mening finner vi i en avgjørelse fra 2015.⁷⁶ Saken gjaldt spørsmål om omsorgsovertakelse av en 12 år gammel gutt. Nemnda fant ut i fra bevisførselen at gutten var påført utviklingstraumer som følge av mors valg av partner og hennes egne ustabile psykiske fungering. Det ble også vurdert dithen at mor hadde utsatt gutten for vold. Gutten hadde i saken fått oppnevnt talsperson og hadde uttalt til denne at han hadde et sterkt ønske om å bo hos mor. Nemnda påpekte dette og uttalte at de ikke tvilte på at dette var guttens oppriktige ønske. Videre vurderer nemnda guttens syn opp mot en avveining av om hva som er best for ham, omsorgsovertakelse eller å bo hos mor. Nemnda uttaler blant annet:

«Den uro og frustrasjon han viste mot slutten av plasseringen, ser nemnda som et utslag av at det ble skapt tvil og usikkerhet hos ham med hensyn til hvor han skulle være fremover, og at han havnet i en alvorlig lojalitetskonflikt som følge av dette.»

Her mente nemnda altså at gutten var i en lojalitetskonflikt på grunn av at det var usikkert hvor han skulle være fremover i påvente av fylkesnemndas behandling. Det var derfor ikke rart at gutten uttrykte et sterkt ønske om å bo hos mor siden gutten nok anså det som tryggere enn den situasjonen han var i.

I vurderingen av hvilke konsekvenser det ville få dersom gutten skulle bo hos mor uttalte nemnda følgende:

⁷⁶ FNV-2015-11-TEL.

«Slik fylkesnemnda ser det, er det en nærliggende fare for at det å gjeninnsette gutten i denne omsorgsrammen på noe sikt vil gi grobunn for emosjons- og atferdsvansker som i verste fall kan resultere i at han må plasseres på institusjon.»

Nemnda anså det dermed som nærliggende at gutten i fremtiden ville få det verre dersom han skulle bo hos mor.

Samlet sett mener jeg at nemnda gjør en forsvarlig vurdering av barnets mening ut i fra de uttalelsene jeg har henvist til. Det er ofte slik at selv om et resultat blir i strid med hva man ønsker, vil en rettferdig og god prosess gjøre at man godtar resultatet likevel. Dette mener jeg ligger i kjernen av barnets rett til å bli hørt. Dersom nemnda gjør en forsvarlig og god vurdering av barnets mening vil barnet lettere godta et resultat som trosser dets ønske.

Jeg nevnte ovenfor at jeg fant at det var svært varierende hvor godt nemnda vurderte barnets mening. Et eksempel hvor nemnda kun har gjort en kort vurdering av barnets mening finner vi i en avgjørelse fra 2014.⁷⁷ Saken gjaldt en 9 år gammel gutt i en sak om omsorgsovertakelse. Gutten hadde fått oppnevnt talsperson. Når det gjaldt barnets mening under vurderingen om vilkårene for omsorgsovertakelse var oppfylt, uttalte nemnda følgende:

«A har til talspersonen uttalt at han helst vil bo hos far. Etter barnevernloven § 6-3 første ledd skal barnets mening tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Nemnda har sett hen til As uttalelse i den helhetsvurderingen som er foretatt, men har ikke tillagt den avgjørende vekt hensett til hans alder og sakens øvrige opplysninger.»

Man ser her at nemnda kun nevner momentene guttens alder og «sakens øvrige opplysninger» som argumenter for å ikke tillegge guttens mening avgjørende vekt. Det er imidlertid ikke noen grundigere vurdering av hvorfor disse to momentene i denne konkrete saken tilsier at guttens mening ikke kan tillegges avgjørende vekt. Nå må det påpekes at utfallet av saken ble at det ikke ble vedtatt omsorgsovertakelse. Utfallet av saken ble derfor i samsvar med guttens ønske om å bo hos sin far. Det er da etter min mening rart at nemnda ikke påpeker eller kommenterer det, og at de er så forsiktige med å legge vekt på guttens ønske. Med slike holdninger til barnets mening kan det bli vanskeligere for barn å få vektlagt sin mening.

Som regel i min gjennomgang finner jeg at barnets mening ikke er tillagt vekt. Det var likevel i seks avgjørelser hvor jeg fant at barnets mening ble tillagt vekt. Det gjennomgående blant disse avgjørelsene er at barnets ønske er det samme som resultatet av nemndas vurdering. De

⁷⁷ FNV-2014-385-OSL.

momenter som går igjen som argument for å tillegge barnets mening vekt er barnets alder, barnets modenhet og hvor klar og genuin barnets mening var.

Ett eksempel hvor alle disse tre momentene ble trukket frem finner vi i en avgjørelse fra 2014.⁷⁸ Saken var ganske spesiell. Jenta på 13 år var norsk statsborger, men bodde i England med moren sin og en eldre søster. Under et ferieopphold i Norge hos besteforeldrene sine oppsøkte jenta selv barneverntjenesten og ba om hjelp. Ved nemndas vurdering av om vilkårene for omsorgsovertakelse var oppfylt uttalte nemnda følgende vedrørende jentas mening:

«Hennes mening er vektlagt i betydelig grad i denne saken, jf. barnevernloven § 6-3. Jente13 fremstår som moden for alderen og har klart gitt uttrykk for hva hun selv mener er til hennes beste. Hennes mening støttes av de som er rundt henne i dag.»

Nemnda fant altså at jentas mening var i samsvar med hva som var til hennes beste. Det ble avgjort omsorgsovertakelse i tråd med jentas ønsker.

Meningen er klar, men ikke vurdert av fylkesnemnda

Videre fant jeg i gjennomgangen min 22 avgjørelser hvor barnets mening fremgår og er klar, men den blir enten ikke vurdert av nemnda eller det er uklart hvorvidt den er vurdert. Dette utgjør 37 % av de gjennomgåtte avgjørelsen hvor barnet er blitt hørt. I 17 av disse avgjørelsene var barnets ønske det samme som resultatet av nemndas vurdering.

I en avgjørelse fra nemnda fra 2014 hadde en 14 år gammel gutt tydelig uttalt seg gjennom sin talsperson.⁷⁹ Gutten ønsket ikke å bo hos hverken sin mor eller far. Resultatet i avgjørelsen ble at det ble vedtatt omsorgsovertakelse. Imidlertid når nemnda da skulle vurdere guttens mening ble det gjort på følgende måte:

«Gutt uttalte til talspersonen at han i Norge verken ønsker å bo hos mor eller far.»

Denne ene setningen kom etter at nemnda hadde vurdert det til guttens beste at kommunen overtok omsorgen. Spørsmålet er da om hvorvidt denne setningen skal fungere som en påpekning av at nemnda avgjør i tråd med guttens ønske. Etter mitt skjønn er det klart at den korte setningen ikke kan fungere som en vurdering av barnets mening. Her har ikke nemnda

⁷⁸ FNV-2014-490-HSF.

⁷⁹ FNV-2014-157-AGD.

uttalt seg om hvordan de vektlegger guttens mening og hvilke momenter som eventuelt tilsier en vektlegging av guttens mening.

I en annen avgjørelse fra 2014 fant jeg litt av det samme.⁸⁰ Denne saken omhandlet en 8 år gammel gutt. Gutten hadde fått oppnevnt talsperson. Resultatet i saken ble at det ble ikke vedtatt omsorgsovertakelse, noe som samsvarte med guttens ønske. Når nemnda skulle vurdere guttens mening ble følgende uttalt:

«Fylkesnemnda har kommet til at vilkårene for en omsorgsovertagelse ikke er oppfylt og A skal derfor flytte hjem, noe som er i samsvar med hans ønsker.»

Det var også to avgjørelser som jeg fant som kan sies å ligge i grenseland. I disse avgjørelsene fremgikk barnets mening i avgjørelsen og nemnda fant at den ikke kunne tillegges avgjørende vekt. Imidlertid var det i begge avgjørelsene en svært kort vurdering som ligger til grunn for vektleggingen.

Den ene avgjørelsen kan fungere godt som eksempel. Den er fra 2013 og omhandlet en 7 år gammel jente.⁸¹ Jenta hadde fått oppnevnt talsperson. I vurderingen uttalte nemnda følgende om barnets mening:

«Nemnda har merket seg at Jente til talspersonen har uttalt at hun ønsker å bo sammen med mor, men nemnda har ikke funnet å kunne legge avgjørende vekt på dette.»

Resultatet i saken ble at det ble vedtatt omsorgsovertakelse. Det ble her ikke sagt noe om hvorfor nemnda ikke tillegger barnets mening avgjørende vekt.

3.3.3 Barnets mening er uklar

Meningen er uklar, men vurdert av fylkesnemnda

I noen avgjørelser er barnets mening uklar. Når jeg har vurdert barnets mening som uklar er det fordi barnet har uttrykt kontradiktoriske meninger eller barnet fremstår som usikker om hva det mener. Under kategorien at barnets mening er uklar har jeg i tre avgjørelser funnet at barnets mening er uklar, men den er vurdert av nemnda likevel. Jeg har også funnet tre

⁸⁰ FNV-2014-268-OSL.

⁸¹ FNV-2013-323-OPP.

avgjørelser der barnets mening er uklar og det er også uklart hvorvidt meningen er vurdert av nemnda. Dette sistnevnte skal jeg gå nærmere inn på senere.

Den ene saken hvor barnets mening er uklar, men meningen er likevel vurdert av nemnda var tilfelle i en avgjørelse fra 2014.⁸² Saken omhandlet en 7 år gammel gutt. Gutten hadde fått oppnevnt talsperson. Når han ble spurt om saken uttaler gutten at han ønsker å bo hos sine biologiske foreldre, men til spørsmål om hvorfor svarer han at han ikke vet helt hvorfor. Nemnda valgte å ikke legge avgjørende vekt på guttens mening. Til dette uttalte de:

«Fylkesnemnda har ikke lagt avgjørende vekt på As uttalte mening. Det er vanskelig å vite hva uttalelsene er uttrykk for, og han er i alle tilfelle for ung til å forstå konsekvensene av hva en flytting innebærer.»

Når uttalelsene til gutten ikke var klar var det dermed vanskelig for nemnda å vite hva som var hans faktiske mening. Nemnda så også hen til guttens unge alder som et moment for å ikke tillegge hans mening avgjørende vekt.

Når barnets mening er uklar må av og til nemnda tolke hele situasjonen for å finne hva nemnda mener er barnets mening. Ett eksempel på dette finner vi i en avgjørelse fra 2012 som omhandlet en 12 år gammel gutt.⁸³ Her hadde gutten uttalt til sin talsperson at han syntes det gikk fint å bo i fosterhjem, men det gikk også fint om han skulle bo hos moren. Nemnda antok derfor at det ikke var grunn til å anta at gutten ikke ønsket å bo hos moren. Etter dette velger nemnda å ikke tillegge hans mening vekt, altså hans ønske om å bo hos mor, på grunn av at han da ville bli utsatt for alvorlige mangler i omsorgen. Nemnda kommer deretter frem til at det skal vedtas omsorgsovertakelse. Hvorfor nemnda velger å tolke guttens mening slik når de kommer frem til at det skal vedtas omsorgsovertakelse er for meg litt uklart. Gutten sa også at han syntes det gikk fint å bo i fosterhjemmet. Etter mitt skjønn kunne heller nemnda velge å tolke at dette var guttens oppriktige mening og deretter tillagt hans mening vekt. Da hadde guttens mening fått en viss utslagskraft i stedet for å bli føyd bort på den måten nemnda gjør det.

Meningen er uklar og uklart hvorvidt den er vurdert av fylkesnemnda

⁸² FNV-2014-252-OSL.

⁸³ FNV-2012-75-TRO.

I gjennomgangen fant jeg som nevnt tre avgjørelser hvor barnets mening er uklar og det er også uklart hvorvidt meningen er vurdert av nemnda.

Den ene avgjørelsen er fra 2013 og omhandler en 14 år gammel gutt.⁸⁴ Gutten har fått oppnevnt talsperson. Imidlertid er guttens mening og uttalelser til talsperson vanskelig å finne i avgjørelsen. Det er kun korte setninger hvor nemnda uttaler blant annet at «omsorgsovertakelse finnes nødvendig, og også i tråd med Sønn sin uttalte mening». Også ved vurdering av plassering er det kun en kort uttalelse om at «dette oppfattes også å være i tråd med Sønn sin uttalte mening». Det er i avgjørelsen ingenting om hvilken vekt guttens mening skal tillegges, og hvilke momenter som eventuelt taler for eller mot. Nå virker det som om guttens mening er at han ønsker en omsorgsovertakelse, selv om det ikke kommer tydelig frem i avgjørelsen. Dermed er guttens ønske det samme som resultatet av nemndas vurdering, og det kan være grunnen til at nemnda ikke vurderer hvilken vekt guttens mening skal tillegges. Dette er et problem, som jeg også har nevnt ovenfor, fordi man da ikke tydeliggjør godt nok hva som er barnets mening og hvilken vekt den tillegges. Dermed kan det ikke sies at man har sett barnets mening og respektert denne.

I de to andre avgjørelsene hvor jeg fant at barnets mening var uklar, og det var også uklart hvorvidt barnets mening var vurdert, virket det også her som om nemnda ikke gjorde en vurdering av hvilken vekt barnets mening skulle tillegges fordi barnets ønske var i tråd med det resultatet nemnda kom frem til.

3.4 Oppsummering

Avslutningsvis ønsker jeg å trekke frem de viktigste funnene etter min gjennomgang av fylkesnemndas avgjørelser.

Av de 82 avgjørelsene jeg gikk gjennom ble barna hørt i 60 av disse. Det vil si at barna blir hørt i 73 % av tilfellene. Innenfor disse 60 avgjørelsene er det imidlertid variasjoner i hvordan fylkesnemnda bruker barnets mening. I halvparten av avgjørelsene vurderer nemnda barnets mening selv om det er store variasjoner også her. Stort sett gjør nemnda en konkret vurdering av barnets mening. Jeg har sett at særlig momentene om barnets alder, barnets modenhet og hvorvidt barnets mening er klar og genuin er brukt for å styrke vekten av barnets mening.

⁸⁴ FNV-2013-184-TRO.

Dette er også i tråd med Høyesteretts praksis på området som jeg har gått gjennom i kapittel 2.

Etter gjennomgangen min viser det seg likevel at svært ofte når barnets ønsker er det samme som resultatet av nemndas vurdering, gjør nemnda ingen vurdering av hvilken vekt barnets mening skal tillegges. Det kan være fordi nemnda og barnet ønsker det samme, og dermed finner nemnda det som unødvendig å kommentere hvordan de vurderer barnets mening. Det er likevel etter min mening en uheldig bruk av barnets mening på grunn av barnets rettssikkerhet samt at man på denne måten ikke viser respekt for barnets mening. Når barnet har uttalt seg i en sak bør det etter mitt skjønn alltid komme frem hvordan man vektlegger barnets mening. Først da har man utvist tilstrekkelig respekt overfor barnet og dets syn på saken.

Jeg har tidligere nevnt at jeg ønsket å se hvorvidt barnets alder har innvirkning på når barnet gis en mulighet til å si sin mening. Dette fant jeg var tilfelle da det i alle avgjørelsene som omhandlet barn på 5 år fikk ingen av disse barna anledning til å uttale seg. Videre når det gjaldt barn på 6 år var det kun i 20 % av avgjørelsene at disse barna ble hørt. Det kan stilles spørsmål om Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 12 bør få større betydning her i avgjørelser om omsorgsovertakelse. Særlig hensett til at barna under 7 år i min gjennomgang faktisk ikke gis muligheten til å bli hørt, må disse regelverkene etter min mening gis større oppmerksomhet. Når det er andre regelverk, og da særlig Grunnloven som er lex superior, som ikke gir noen føringer for hva som er å anse som nedre aldersgrense bør dette ha betydning for de minste barnas rett til å bli hørt.

Videre ønsket jeg å se på hvorvidt barnets rett til å bli hørt har blitt styrket i den valgte tidsperioden. Som nevnt ovenfor i pkt. 3.2.1 viste det seg etter min gjennomgang at det er tilfelle. Samlet sett må man altså ikke glemme at selv om de minste barnas rett til å bli hørt bør bli styrket, har det likevel skjedd en styrking av barns rett til å bli hørt på et generelt plan.

Litteraturliste

Bøker

Bendiksen, Lena R.L./Haugli, Trude: *Sentrale emner i barneretten*, 2. utgave (Oslo 2015)

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave (Oslo 2012)

Lindboe, Knut: *Barnevernrett*, 6. utgave (Oslo 2012)

Juridiske artikler

Haugli, Trude, «Barnerett – utviklingstrekk og utfordringer», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, nr. 1/2 2010 s. 5-24.

Magnussen, Anne-Mette og Marit Skivenes, “The child’s opinion and position in care order proceedings”, *International Journal of Children’s Rights*, no. 23 (2015) s. 705-723

Smith, Lucy, «Barnets beste og barnets uttalerett», *Tidsskrift for familierett, arverett og barnerettslige spørsmål*, nr. 3/4 2004 s. 222-231

Stang, Elisabeth Gording, «Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker», *Hefte for Kritisk Juss*, nr. 1 2007 s. 36-56

Søvig, Karl Harald: «Barnets rettigheter på barnets premisser – utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett», *Det juridiske fakultets skriftserie*, UiB nr. 115 2009

Vis, Svein Arild og Sturla Fossum, “Organizational factors and child participation in decision-making: differences between two child welfare organizations”, *Child & Family Social Work*, Volum 20 (2015) s 277 - 287

Kilder

Lov og forskrift

LOV 1814-05-17: *Kongeriket Norges Grunnlov* (Grunnloven – GrL.)

LOV 1967-02-10: *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker* (forvaltningsloven – fvl.)

LOV 1981-04-08-7: *Lov om barn og foreldre* (barnelova – bl.)

LOV 1992-07-17-100: *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven – bvl.)

LOV-1998-07-17-61: *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (opplæringslova)

LOV-1999-02-07-63: *Lov om pasient- og brukerrettigheter* (pasient- og brukerrettighetsloven)

LOV-1999-05-21-30: *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* (Menneskerettsloven – mnskrl.)

Forskrift 22. desember 1993 nr. 1430 Om barnets talsperson i saker som skal behandles for fylkesnemnda (opphevet).

Forskrift 18. februar 2013 nr. 203 Om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

Offentlige dokumenter

BLD: Rundskriv Q-2013-11: Om barnets talsperson – kommentarer til forskrift 18. februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

Dok. nr. 16 (2011-2012): Rapport frå Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven avgitt 19. desember 2011.

NOU 2000: 12 Barnevernet i Norge.

NOU 2009: 8 Kompetanseutvikling i barnevernet.

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling.

Ot.prp. nr. 56 (1952) Lov om barnevern.

Ot.prp. nr. 44 (1991-92) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Ot.prp. nr. 104 (1992-1993) Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenesten (barnevernloven).

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov).

Prop. 106 L. (2012-2013) Endringer i barnevernloven.

Internasjonale konvensjoner

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 04. november 1950 (EMK).

FNs konvensjon for barns rettigheter av 20. november 1989 (Barnekonvensjonen)

FNs barnekomité

General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard (UN doc. CRC/C/GC/12).

Nettsteder

<http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng>, av 28. januar 2016.

<http://www.uib.no/admorg/38063/legitimacy-and-fallibility-child-welfare-services>, av 19. mars 2016.

<https://www.regjeringen.no/no/dep/bld/org/styrer-rad-og-utvalg/eksisterende/barnevernlovutvalget/id2359302/>, av 12. mai 2016.

Rettsavgjørelser

Høyesterett:

Rt. 1993 s. 671

Rt. 1998 s. 1592

Rt. 1998 s. 1702

Rt. 2004 s. 811

Rt. 2005 s. 624

Rt. 2006 s. 1308

Rt. 2013 s. 1176

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker:

FNV-2011-235-BUS	FNV-2012-13-OPP	FNV-2012-245-ROG
FNV-2011-193-BUS	FNV-2012-731-OSL	FNV-2012-514-OSL
FNV-2011-422-HSF	FNV-2012-469-ROG	FNV-2012-241-HSF
FNV-2011-116-AGD	FNV-2012-611-HSF	FNV-2012-136-TRL
FNV-2011-207-MRO	FNV-2012-271-TRO	FNV-2012-160-ROG
FNV-2011-262-OPP	FNV-2012-296-AGD	FNV-2012-48-TRL
FNV-2011-67-AGD	FNV-2012-321-TRL	FNV-2012-229-HSF
FNV-2011-752-OSL	FNV-2012-325-HSF	FNV-2012-142-TRO
FNV-2012-169-OST	FNV-2013-323-OPP	FNV-2013-122-OST
FNV-2012-171-TRO	FNV-2013-308-OPP	FNV-2013-108-OST
FNV-2012-44-OSL	FNV-2013-292-OPP	FNV-2013-184-TRO
FNV-2012-75-TRO	FNV-2013-102-OPP	FNV-2013-148-TRO
FNV-2012-75-OST	FNV-2013-22-OST	FNV-2013-767-OSL
FNV-2012-13-TRO	FNV-2013-25-AGD	FNV-2013-325-AGD
FNV-2012-78-TRL	FNV-2013-50-AGD	FNV-2013-330-NOR
FNV-2012-54-OPP	FNV-2013-101-AGD	FNV-2013-198-MRO
FNV-2013-286-TEL	FNV-2014-565-OSL	FNV-2014-106-AGD
FNV-2014-73-HSF	FNV-2014-218-ROG	FNV-2014-187-HSF

FNV-2014-146-MRO	FNV-2014-550-OSL	FNV-2014-134-TRL
FNV-2014-393-OST	FNV-2014-439-OSL	FNV-2014-252-OSL
FNV-2014-490-HSF	FNV-2014-306-HSF	FNV-2014-52-OST
FNV-2014-630-OSL	FNV-2014-85-HSF	FNV-2014-94-HSF
FNV-2014-152-NOR	FNV-2014-385-OSL	FNV-2014-268-OSL
FNV-2014-715-OSL	FNV-2014-157-AGD	FNV-2014-95-OSL
FNV-2014-26-HSF	FNV-2015-250-OSL	FNV-2015-26-TEL
FNV-2014-51-OSL	FNV-2015-74-AGD	FNV-2015-11-TEL
FNV-2014-245-TEL	FNV-2015-51-AGD	
FNV-2014-198-TEL	FNV-2015-62-AGD	

Øvrige forkortelser

Ot. Prp. – Odelstingsproposisjon

NOU – Norges Offentlige Utredninger

Rt. – Norsk Rettstidende

l.c. – *loco citato* (lat.), dvs. på det siterte sted

Ibid. – *ibidem* (lat.), dvs. samme sted